

sobna je uvjetovanost i ovisnost ovdje očita: kulturalna raznolikost omogućuje i biološku, dok je biološka raznolikost potvrda da kulturalna raznolikost ima smisla. S tim u vezi naš autor vrlo dobro zaključuje: »Dakle, antropolozi i biolozi danas se slažu u stavu da se život općenito i ljudski život posebno ne može razvijati na jednoobrazan način. Uvijek i svugdje on pretpostavlja i stvara raznolikost.« (str. 74.)

Lévi-Staruss završava svoje djelo problematikom koja je za antropologe i više nego uočljiva: rapidni globalizirajući proces utječe na homogenizaciju naroda umanjujući time istodobno kulturalnu raznolikost (usp. str. 75.-88). S obzirom na prethodno, temeljno je pitanje kako očuvati vlastite (tradicionalne) vrijednosti, a da se pritom ne bude obilježen protivnikom naspram drugog i drugačijeg, te napretka općenito. Japan je ovdje za našega autora paradigmatički primjer nacije koja je uspjela povezati ova dva pola: tradicionalni i suvremeni. Ili riječima našeg autora: »Ukratko, naš zapadnjački pogled na Japan potvrđuje da svaka posebna kultura i skup kultura koje tvore cjelokupno čovječanstvo mogu opstati i prosperirati samo ako funkcioniraju dvostrukim ritmom otvorenosti i zatvorenosti, katkad međusobno nepodudarnih, katkad dugotrajno supostojećih.« (str. 88.) Poruka, koja zasigurno vrijedi ne samo za Japan i njegove stanovnike, nego i za svaku naciju koja drži do sebe i svoje povijesno-kulturno-religiozne tradicije.

Stjepan Radić

Božo Lujčić

Vjera u Boga uvijek novih mogućnosti. Pretpostavke za biblijsku teologiju Staroga zavjeta

– Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

Na ukupno 451 stranici (od toga str. 7.-9. *Predgovor*; str. 11.-21. *Uvod*; str. 415.-431. *Bibliografija*; str. 433.-434. *Kratice*; str. 435.-441. *Kazalo pojmova*; str. 442.-446. *Kazalo imena*; str. 447.-451. *Sadržaj*), autor u devet (9) poglavlja donosi važne teme biblijske teologije, koje on sam već u naslovu naziva »pretpostavkama« za jednu biblijsku teologiju Staroga zavjeta. U prvom poglavlju, koje ima naslov »Vjera – temelj i pokretač života« (str. 23.-58.) autor, nakon uvodnih misli, donosi hebrejske glagole koji *sensu lato* pripadaju semantičkom polju vjere, a onda detaljnije analizira Abrahama kao konkretan primjer svjedoka vjere. U tom kontekstu autor kratko obrađuje poslanicu Hebrejima, koja govori o Abrahamu kao svjedoku vjere, odnosno prema autorovim riječima on je *uzor istinske vjere*. Drugo poglavlje, koje ima naslov »Vjera kao pokretačka snaga života« (str. 59.-97.) donosi konkretne primjere vjere biblijskih proroka (Izaija, Jeremija, Ezekiel, Deuteroizaija), govoreći najprije općenito, a onda specifičnije o vjeri proroka Iz, Jr, Ez i Deuteroizaije. Ovo poglavlje autor zaključuje refleksijama *Vjera – povijesna i životna snaga*. »Zahvaljujući vjeri narod je ipak preživio nestanak svega onoga što su nekoć mislili da predstavlja temelj njihove eg-

zistencije i tu u tuđini (=u sužanjstvu) osmislio svoj život, pročistio pamćenje i dušu i ponovo se vratio u Jeruzalem.« (str. 95.) Treće poglavlje, koje nosi naslov »Vjera u Boga čovjekovih korijena i korijena svijeta« (str. 99.-149.) analizira Knjigu Postanka, odnosno najprije općenito Post 1-11, donoseći izvanbiblijske motive (Enuma eliš; Atrahasis; Ep o Gilgamešu, te neke druge izvanbiblijske motive), te onda detaljnije Post 1-3, stvaranje čovjeka. Uvodno najprije govori o genealogijama (rodoslovnim listama), koje su važne za tumačenje Knjige Postanka. Nakon analize dvaju izvještaja o stvaranju svijeta, autor govori o »istočnom grijehu«, analizirajući pojedine u tekstu donesene scene. Isto tako autor donosi »Židovsko tumačenje Post 1-3«, te »Neke aspekte teološke antropologije Post 1-3«. Tekst Post 1-3 »govori prvenstveno o Bogu koji iz svoje slobode i ljubavi stvara čovjeka, stvara prostor njegova života, daje mu vremenski okvir u kojem će se ostvarivati i daje mu konkretnu zadaću« (str. 149.). Četvrto poglavlje, koje nosi naslov »Vjera u Boga otvorena i okrenuta čovjeku« (str. 151.-230.), obrađuje važne teme iz Knjige Izlaska, Knjige Brojeva te Knjige Ponovljenog zakona. Gospodin čuje vapaje svojega naroda u Egiptu i reagira na njih. On poziva Mojsija koji vodi izraelski narod sve do granica Obećane zemlje. Unatoč svim poteškoćama, Gospodin nikada ne ostavlja svoj narod. Akcija se odvija po shemi »Obećanje-ispunjenje; ropstvo-oslobođenje; nevolja-vapaj-uslišanje« (str. 167., gdje autor navodi nekoliko autora koji slijede na-

vedenu shemu). Autor analizira hvalospjev nakon izlaska iz Egipta, koji ima funkciju »Ispovijedi vjere« (str. 173.-176.), te »Božju spasiteljsku djelatnost u pustinji« (str. 176.-190.). Radi se naime o nedostatku pitke vode i hrane u pustinji, te o Božjem odgovoru na ove nevolje naroda. U zasebnom dijelu (str. 191.-203.) autor povezuje motive »Voda, život i Tora«, koji su opisani u navednim biblijskim tekstovima, te konačno prikazuje »Gospodinovu spasiteljsku djelatnost iz perspektive jednoga stranca« (str. 203.-220.). Radi se o Jitru, ocu Mojsijeve supruge Sipo-re, koji dolazi i konzultativno pomaže Mojsiju. Peto poglavlje, koje nosi naslov »Vjera u mogućnost prijateljstva s Bogom« (str. 231.-276.) govori o posebnom odnosu Boga i njegova naroda Izraela, o Savezu. Autor donosi široki spektar »Saveza«, koji su opisani u Bibliji, te na koncu govori o Novom savezu, odnosno o budućnosti Božjega i ljudskoga prijateljstva. Hebrejski izraz *b^erit* ima široki spektar značenja (»odluka, obećanje, obvezivanje, određivanje, zareknuće, pristanak, ugovor, savez, zavjet« – str. 237.). Autor obrađuje leksikografski dio pojma, te onda navodi konkretne primjere, koje donosi Biblija (savez s Noom, Abrahamom, savez na Sinaju, savez u proroka Hošee, te novi savez, kako ga naviješta prorok Jeremija). Šesto poglavlje nosi naslov »Vjera u mogućnost promjene i Boga i čovjeka« (str. 277.-341.) i obrađuje mogućnost promjene, obraćenja, koje je u hebrejskom izraženo glagolom *šûb – obratiti se/vratiti se*. Autor obrađuje temu obraćenja, promjene kod proroka

Amosa, Hošee, Jeremije, Ezekijela, Deuteroizaije, Joela i Jone. Čovjek se obraća sa svojega krivog, svojega zlog puta, a Bog mijenja mišljenje i čini nešto što je neočekivano (Hošea i njegova nevjerna žena; Ninivljani, koji su činili zlo pred očima Jahvinim, ali se kaju i Gospodin mijenja svoje mišljenje te ne uništava Ninivu.). »Konačno u Joninoj knjizi obraćenje, osim što je vezano uz vjeru postaje univerzalnom kategorijom koja s jedne strane pokazuje Boga koji se smiluje svima, a s druge strane pokazuje ljude koji svi, bez iznimke – čak i njegov prorok – trebaju obraćenje...« (str. 341.) Sedmo poglavlje ima naslov »Vjera u Boga prava i pravednosti« (str. 343.-359.) i elaborira detaljnije ono što je već kraće spomenuto u prethodnom poglavlju (str. 277.-341.). Radi se prije svega o kritici vlastitoga naroda koju donosi prorok Amos, koji želi pripremiti narod na susret s Bogom. Ovaj prorok iznosi vrlo oštru kritiku vlastitoga naroda i njegovih dužnosnika, koji su »odlutali«. »Na Izraelu je da se odluči hoće li krenuti putem dobra, a to znači putem života ili će krenuti putem zla, a to znači putem smrti.« (str. 359.) Osmo poglavlje ima naslov »Vjera u Boga opraštanja i milosrđa« (str. 361.-377.) i elaborira knjigu Joninu, koja je već spomenuta u šestom poglavlju u kontekstu promjene načina mišljenja Boga i čovjeka (str. 277.-341.). Ovdje autor u jednom ekskursu donosi »Usporedbu o dvojici sinova«, /Lk 15,11-32/, str. 373.-376. Dva biblijska teksta i njihova interpretacija posjeduju dodirne točke koje autor iznosi. Deveto, zaključno poglavlje, nosi naslov »Vjera u Boga

budućnosti« (str. 379.-414.) i govori o mesijanizmu (Natanovo proročanstvo, Izaijin govor o Emanuelu, Očekivanje sionskoga kralja u Psalmima, Apokaliptika i očekivanje konačnoga Božjeg zahvata, Kumranski pokret te govor o novom savezu i otvorenosti prema budućnosti).

Autor poznaje stariju i najnoviju literaturu koja obrađuje zadanu temu, kako domaću tako stranu i treba valorizirati trud koji je uložio u ovo vrlo vrijedno djelo na hrvatskom govornom području, djelo, koje je u određenom smislu »prvijenac«.

Autor nije stavio naslov »Biblijska teologija« i očito svoj rad shvaća kao prilogu ili određeni put prema »Biblijskoj teologiji«. Donosi tekstove koji obrađuju novozavjetnu tematiku (cfr. Heb 11 u sklopu Abrahamove vjere str. 36.-58., te Lk 15, str. 373.-376., paralela s prorokom Jonom i njegovom porukom), što bi eventualno indiciralo smjer »Teologija jedne Biblije«, kao što je to slučaj kod Brevarda Childsa.

Možda se trebalo negdje malo detaljnije pozabaviti i sa tematikom Pashe (eventualno u kontekstu Izlaska). Mesijanizam je nešto kraće obrađen, ali čini važnu temu u sklopu cijelog djela.

U ovom opsežnom djelu, bibliografija (rabljena i navođena) ima čak 276 autora s ukupno 476 naslova, autor si je uzeo vremena prikazati dio vrlo važnih biblijskih tema, koje su, kako sam kaže u podnaslovu »pretpostavke za Biblijsku teologiju«, a čini mi se i više od pretpostavki. Autor je analizirao i napravio kazalo pojmova, koje obuhvaća ukupno

118 natuknica, te isto tako treba valorizirati kazalo imena (ukupno 258).

Nekoliko *lapsusa* su zapravo *quantité négligeable* za respektabilni broj stranica ovog djela i vrlo široki lingvistički horizont.

Autoru čestitke, a onima koji se budu služili ovim djelom ugodna lektira, studij i širenje horizonta.

Karlo Višaticki

A. POLEGUBIĆ, ur.

Kršćanstvo i identitet (*Christentum und Identität*)

– Hrvatski dušobrižnički ured,
Frankfurt am Main, 2014., 222 str.

Brojni teoretičari suvremenoga europskog života ukazuju kako u Europi, koja je zaboravila svoje kršćanske korijene, upravo zbog toga zaborava, Europljani žive bez svoga ujedinjavajućega identiteta. Zato Europa danas nije stvarno ujedinjena, odnosno ona i ne postoji osim kao američka filijala ili filijala kapitalističkoga razuma. Ujedinjenje Europe mora počivati na jednom i za sve europske narode istom (kulturološkom) identitetu kao prethodnoj snazi za stvaranje jedne europske nacije i političke unije. Gledano povijesno i kulturološki, unatoč svoj složenosti europske povijesti i tradicije, europsko zajedničko »mi« uvijek se crpilo iz kršćanstva. To nije značilo obraćenje svih na kršćansku vjeru, nego prije svega prihvaćanje zajedničkih europskih vrijednosti kojima je kršćanstvo bila limfa i snaga.

Kao svoj doprinos dubljem promišljanju važnosti identiteta kao ujedinjavajuće snage Europe, Hrvatski dušobrižnički ured iz Frankfurta na Majni organizirao je godišnji Pastoralni skup hrvatskih pastoralnih djelatnika iz Zapadne Europe upravo pod nazivom »Pitanje (kršćanskoga) identiteta danas«. Zbornik, koji ovdje predstavljamo, donosi u pet članaka šest izlaganja održanih na spomenutom skupu u njemačkom Bergisch Gladbachu krajem rujna 2013. godine. Zbornik je uredio dr. Adolf Polegubić, urednik »Žive zajednice«, a predgovor je napisao svećenik Ivica Komadina, delegat za hrvatstvu u Njemačkoj.

Zbornik je otvoren temom »Identitet postmodernoga čovjeka u europskom kontekstu i kršćanski identitet danas«, autora dr. Nikole Vranješa iz Rijeke. Unutar jednoga članka autor je sjedinio logički te sadržajno povezoao svoja dva održana izlaganja. Prvi dio rada donosi autorovu analizu pitanja identiteta u suvremenom europskomu postmodernom kontekstu. Nakon uvodnih analiza temeljnih značajki mentaliteta postmoderne te odraza materijalističko-tehnicističkih poimanja svijeta i života, autor konfrontira mentalitet postmoderne u njegovoj biti s religijom te u tom svjetlu izdvaja pitanja odnosa prema uspjehu, zdravlju i bolesti. Ovakav se početak rada, u kojem se jedan pastoralni teolog upušta u sintezu suvremenoga vremena s filozofskom optikom, čini vrlo plodnim za daljnje promišljanje središnje teme rada, odnosno kršćanskoga identiteta danas. Postavljen okvir autora